దుష్టసమాసం

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం

చుట్టూరా ఉష్ణోగ్రతను వుసిగొలిపి, లోపల లక్షణంగా అత్తెసరు పెట్టేస్తున్న బస్సులోనుంచీ బయటపడ్డాను. చండమార్తాండుడు నిప్పులు గ్రక్కుతున్నాడు. గంట సరిగ్గా పన్నెండు.

బస్సు నిలిచిన చోటికి స్కూలు కూతవేటు దూరంలోనే వుంది. కానీ కుర్రాళ్లందరూ స్కూలులోనే వున్నట్టు నేను భావించలేకపోయాను. కొందరు చెట్లకింద జేరి కొమ్మలు ఆధారంగా 'పులప్స్' తీస్తున్నారు. మరికొందరు గోడల నీడల్లో తచ్చాడుతున్నారు. కొందరు కాలూ, చేయి జాడించుకుంటూ గ్రామాభిముఖులై వెళ్ళిపోతున్నారు.

అందరిలోనూ సాధువుగా కనిపించిన విద్యార్థి నొకణ్ణి దాపుకు పిలిచి "ఇదిగో అబ్బాయ్! ఇప్పుడు యింటర్వెల్లేమిటి?" అని ప్రశ్నించాను.

"ఇంటర్వెల్ ఎప్పుడో పోయింది. ఇది మూడో పీరియడు" అన్నాడా కుర్రాడు.

లోపల పాఠాలు జరుగుతుండగా వీళ్ళు బయట వెలగబెడుతున్న రాచకార్యాలేమిటో! నాకు కాస్త ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఆశ్చర్యపడుతూనే మెట్లెక్కి వరాండాలో ప్రవేశించాను. వరాండాకు ఓ వైపున ఆఫీసు రూములో ఏవో లెక్కలమధ్య కొట్టుమిట్టాడిపోతున్న గుమాస్తా "ఎవరండీ" అని పలకరించాడు.

పరిచయం చేసుకున్నాను.

"కూచోండి, కూచోండి. ఇప్పుడే బస్సు దిగారేమిటి? ఇదిగో చెంచయ్యా! మేష్టరుగారికి ఓ గ్లాసు మంచినీళ్లు తెచ్చిపెట్టు" అంటూ అతడు వీలున్నంతలో ఉపచారాలు పచరించాడు.

కుర్చీలో కూర్చుంటూ "హెడ్మాస్టరు గారున్నారు గదండీ" అన్నాను.

"హెడ్మాస్టరుగారా! సార్! సార్! మీరే లోకంలో వున్నారు? అదిగో ఆ బోర్డు చూడండి" అన్నాడు గుమాస్తా.

ఆఫీసు గదికి అంతర్భాగంగా, గర్భగృహంలా వున్న ఓ చిన్నగది ద్వారబంధానికి 'హెడ్ మిస్ట్రెస్' అన్న బోర్డు వ్రేలాడుతోంది.

ముద్దార నేర్పిస్తే ముదితలు నేర్వగరాని విద్య లేవట్లే, బాధ్యత ఒప్పగిస్తే వాళ్ళు చేయలేని ఉద్యోగముకూడా లేదని నాకు తెలుసు. కానీ నడుస్తున్న బాట ప్రక్కన యితఃపూర్వం ఎన్నడూ వూహించని దృశ్యం కనిపించినప్పుడు, చదువుతున్న నవలలో యిదివరకు ఎక్కడా పొడచూపని పరిణామం సంఘటించినప్పుడు మనం కాస్త విభ్రాంతికి లోనుగావడం అసహజమేమీ గాదు. 'కలయో, వైష్ణవ మాయయో' అన్నంత విభ్రాంతి గాకపోవచ్చు. కానీ ఆ బోర్డు వైపు చూస్తూ నేను నాలుగైదు క్షణాలపాటు కుర్చీలో కొయ్యబారిపోయినమాట మాత్రం నిజం!

"మంచినీళ్లు తీసుకోండి సార్" అన్న గుమాస్తా మాటలతో వులికిపడి, "అహఁ, అదికాదండీ! మరి... నాకిచ్చిన ఆర్డరులో హెడ్మాస్టర నే వుంది" అన్నాను.

"ఓహో, అదా! ఆ టైపిస్టుకు రేయింబవళ్ళు చేసినా తెమలనంత పని వుంటుంది. ఒక మానవుడు ఎంతకాలమని రాత్రుల్లో గూడా నిద్ర పోకుండా పని చేయగలడు చెప్పండి! అందుచేత అతడు యిటుపనీ, అటు నిద్రా రెండూ ఒకసారిగానే నిర్వహిస్తుంటాడు."

పై ఆఫీసుకు సంబంధించిన పరమసత్యాలు ఈ గుమాస్తాకు బాగా విదితమైనట్లున్నాయి. అలాగే అక్కడ ఎవరినైనా కదిపితే యితడి బండారం బయటపడకపోదు. అందుకే కాబోలు, 'గొల్లలా గోత్రాలు గొర్రెలా కెరుక, గొర్రెలా గోత్రాలు గొల్లోళ్ళ కెరుక' అంటాడు ఆసాది వాడు!

గవాక్షాల్లోనుంచీ చల్లటిగాలి వీస్తోంది. పైకప్పు నుంచీ మొదలుబెట్టి గోడలపైన వ్రేలాడుతున్న కాలెండర్లనీ, పాత హెడ్మాస్టరుల ఛాయాచిత్రాల్నీ

చూడసాగాను. ఉన్నట్టుండి చూపు కుర్చీకి దగ్గరగా వ్రేలాడుతున్న గ్రూప్ ఫోటో పైన ఆగింది. పై వరుసల్లో విద్యార్థులు నిల్చున్నారు. క్రింద విద్యార్థినులు కూచున్నారు. మధ్యగా కుర్చీలో కూర్చున్న ఉపాధ్యాయవర్గానికి నట్టనడుమ హెడ్‌మిస్ట్రెస్ ఆసీనురాలైంది. ఆకారాన్ని గురించి ఓ అభిప్రాయం కలిగీ కలగకముందే ఆమె పేరు తెలుసుకోవాలన్న ఆసక్తి నాకెందుకు కలగాలో చెప్పలేను. బహుశా అందుకిది కారణమైతే కావచ్చు. ఒకప్పుడు పేరు మాత్రమే మొదటవిని, ఆ తరువాతెప్పుడో మనం మనిషిని కలుసుకోవడం తటస్థిస్తుంది. మరొకప్పుడు మనిషిని చూచిన తర్వాత కొంత కాలానికిగానీ, మనకు పేరు తెలియకపోవడం జరుగుతుంది. ఈ రెండు సందర్భాల్లోనూ నామరూపాలు ఒక దానికొకటి పొసగక పోవడంచేత మన అంచనాలు తరచు వీగిపోవడం కద్దు. ఇందుకొక్క తరణోపాయం మాత్రం కనిపిస్తుంది. పేరుతో బాటే ఆకారాన్ని, ఆకారంతో బాటే అభిధేయాన్నీ, రెంటినీ ఒక్కసారిగా తెలుసుకోడమే ఆ వుపాయం!

ఫోటో క్రింద ముద్రింపబడిన పేర్ల జాబితాలో హెడ్‌మిస్ట్రెస్ గారి పేరును యిట్టే పసిగట్టేశాను

ఆమె పేరు ప్రమీలాదేవి.

వయస్సు ముప్పై అయిదుకు తక్కువుండదు. ఫోటో కోసం పెట్టిన పోజులో ఆమె కుర్చీలో తీర్చిదిద్దిన శిల్పంలా వుంది. పొడుగరి కాదు. పైగా పొట్టి అని చెప్పడానికి కూడా వీల్లేదు. కానీ ఆమె స్థూలశరీర మాత్రం కాదు. ఔచిత్యం జారిపోని వేషధారణ, విప్పారిన నెమలి పింఛంలాంటి కబరీభరం ఆ ఆకృతికి గాంభీర్యాన్ని ప్రసాదిస్తున్నాయి. కర్ణభూషణాలు వెదజల్లుతున్న వెలుగులు, మెడలోని మామిడి పిందెల దండ చిమ్ముతున్న మెరుగులు, ఆమె పలుచని పెదవుల పైనుంచి ప్రసారమవుతున్న మందహాస్యద్యుతులతో కలిసిపోతున్నాయి.

ఒక్కొక్క రకమైన వుద్యోగానికి ఒక్కొక్క రకమైన విగ్రహమూ, అందుకు తగిన హావభావాలు అవసరం. సబ్‌యిన్స్‌పెక్టరు గిరీ అవలీలగా చలాయించగలిగిన దృఢకాయుడు పంచకట్టుతో జుబ్బాతో అంగవస్త్రాన్ని సరిచేసుకుంటూ తరగతిగదిలో ప్రవేశిస్తే కుర్రాళ్ళు గొల్లున నవ్వేసినా నవ్వేయగలరు. వ్యాపారాలకు ట్రేడుమార్కుల్లా ఉపాధ్యాయవృత్తికి సముచితంగా గుర్తింపబడిన ఆకారాలు కొన్ని వున్నాయి. సన్నగా, పొడుగ్గా తోటకూర కాడలాంటి స్వరూపం ఒకటి. పొట్టిగా, గుమ్మటంలాంటి ఆకారం మరొకటి. ఇక ప్రధానోపాధ్యాయుడన్న ప్రసక్తిరాగానే పొడుగాటి కోటు, బుర్రమీసాలు, మందరగిరిని చుట్టుకున్న వాసుకిలా నడుముకు రెండంగుళాల వెడల్పుతో బెల్టు, యిలాంటి హంగులతో గదా, మహిషము చెంతలేని యమధర్మరాజు విగ్రహం మదిలో మెదలుతుంది. సమవర్తి సింహాసనం ఓ నూలుపోగు ఆధారంతో, అగ్నిగుండం పైన వ్రేలాడుతుంటుందని చెబుతారు కుర్రాళ్లు రేపే కల్లోలాలు, ఉపాధ్యాయులమూలంగా వుప్పతిల్లే చెచ్చెరువులు, స్థానిక ప్రముఖుల హోదాలు, పై అధికారుల శాసనాలు, మున్నగువాటిదృష్ట్యా హైస్కూలు హెడ్మాస్టరుగారి స్థానం అంతకన్నా భద్రమైందిగా తోచదు. ఎంతగా ప్రయత్నించినా ప్రమీలాదేవిని ఆపీఠం పైన కూచున్నట్టుగా వూహించుకోడం నామట్టుకు నాకు అసమంజసంగానే భాసించింది.

ద్వారందగ్గరనుంచీ పాదరక్షల చప్పుడు వినిపించింది. వెనుదిరిగిచూచేసరికి చుక్కలు చుక్కలుగా వదనమండలమంతటా క్రమ్ముకుంటున్న చెమటను చేతిగుడ్డతో తుడుచుకుంటూ ప్రమీలాదేవి లోపలికి వచ్చేస్తోంది.

"ఈయనేనండీ మన కొత్త టీచరు. కృష్ణమూర్తిగారు" అన్నాడు గుమాస్తా.

"నమస్తే సార్!" అంటూ చేతులు జోడించాను.

హెడ్‌మిస్ట్రెస్ ప్రమీలాదేవి హేళనగా నవ్వుతూ "సార్ అనకూడదండీ! మేడమ్ అనాలి" అనేంత వరకూ నా పొరబాటు నాకు తెలిసిందిగాదు.

"రండి, కూచుందురుగానీ" అంటూ ప్రమీలాదేవి గదిలోపలికి దారితీసింది. అది చాలా చిన్నగది. బీరువాలలోపలా, పైన ఆతరువాత చెక్కలపైనించి పైకప్పుదాకా దొంతరలు దొంతరలుగా ఆనిపోయి వున్న పాతకాగితాలు తప్పితే మరేమీ కనిపించని ఆ గదిలో ప్రమీలాదేవి తనకుర్చీలో తనుకూర్చుంటూ, నాకో కుర్చీ చూపించింది.

ఐదారునిమిషాలు నీరసంగా దొర్లిపోయాయి. అర్జెంటు పేపర్ల పైన సంతకాలు ముగించి, ప్రమీలాదేవి

పైకెత్తేసరికి నేను ఆ గదిలోపలి వాతావరణంలో గిలగిలలాడిపోతున్నాను.

"ఈ దుర్వ్యసనం నాకైతే అలవాటయిపోయింది. కొత్తవారు గనుక మీకు కాస్త యిబ్బందిగానే వుండవచ్చు" అంది ప్రమీలాదేవి.

"పెద్దపెద్ద ఆఫీసుల్లో పాతబడి, నిరుపయోగమైపోయిన కాగితాలను సంవత్సరానికొకసారి కాల్చేస్తారని విన్నాను" అని ఓ వుపాయాన్ని సూచించబోయాను.

"అకామిడేషన్ చాలడంలేదని వెయ్యిసార్లు విన్నవించుకోడం జరిగింది. ఆఖరుకు ఆరునెలల క్రిందట ఓబ్లాకు నిర్మాణానికి డబ్బు మంజూరు చేశారు. ఈపాటికి ప్లాను సిద్ధమైవుంటే, పైనెల్లో పనికూడా ప్రారంభం కావచ్చు. కానీ కృష్ణమూర్తిగారూ! ఇక్కడ మనపనికి ఈ కాగితాలొక్కటేనా ప్రతిబంధకం?"

"నేనీ ప్రాంతానికేగాక, ఉద్యోగానికి కూడా కొత్తవాణ్ణి మేడమ్! అన్ని విషయాలూ మీరే చెప్పాలి." అన్నాను.

ప్రమీలాదేవి బరువుగా నిట్టూర్చింది. "ఏం చెప్పమంటారు! ఉద్యోగరీత్యా నేనీ వూరికి వచ్చి ఆరేళ్లు గడచిపోయి యిప్పుడు ఏడో సంవత్సరం జరుగుతోంది. ఈ ఏడేళ్లలో నాకొక్కరోజు కూడా నిశ్చింతగా గడవలేదంటే బహుశా మీరు నమ్మరేమో!"

హెడ్‌మిస్ట్రెస్‌లో నేను అధికార ధోరణిని మాత్రమే ఎదురు చూచాను. కానీ అందుకు వ్యతిరిక్తంగా పరిచయమై యింకా పదినిమిషాలు గాకమునుపే తన కష్టసుఖాలు వెళ్లబోసుకుంటున్న ప్రమీలాదేవి, నాకెంతో కాలంనుంచీ పరిచితురాలైన ఆప్తబాంధవిలా గోచరించింది. నిస్సహాయత ధ్వనిస్తున్న ఆమె పలుకుల్ని వింటున్నకొద్దీ, దైన్యం తాండవిస్తున్న ఆముఖాన్ని చూస్తున్నకొద్దీ ఒకానొక విషాదగాథలో పీఠికాప్రాయమైన ప్రథమాధ్యాయాన్ని చదువుతున్నట్టుగా నామానసాకాశమంతటా ఓ విచిత్రానుభూతి అలుముకు పోయింది.

"ఇది విద్యాలయం! అవును గదండీ! ఇక్కడ ఛాత్రాళ్ళు చదువుకుంటారనీ, సిలబస్ మేరకు పాఠాలు చెప్పడంతో మన కర్తవ్యం తీరిపోతుందనీ మీరనుకుంటున్నారు. నేనూ అలాగే అనుకునేదాన్ని. కానీ ఈ పదిపదిహేనేళ్ళ అనుభవంలో నేను ఆ అభిప్రాయాన్ని మార్చుకోవలసి వచ్చింది. ఎందుకంటారా..."

ఎందుకో తెలుసుకోవాలన్న ఆసక్తితో నేను సావధానంగా కూర్చున్నాను. కానీ ప్రమీలాదేవి అంతలోనే తన వుద్దేశం మార్చుకుని "పోనివ్వండి. ఇప్పుడా గొడవెందుకు? మీరు ఉదయం ఎనిమిదిగంటలకెప్పుడో బస్సెక్కి వుంటారు. ఉండండి, ఫ్లాస్కులో కాఫీ వుందేమో చూస్తాను." అంటూ లేచింది.

మనిషిని ఒక తోలుతిత్తితో వుపమిస్తే, ఆ తిత్తిలోపలికి జీవనోత్సాహమన్న గాలిని పూరించే పానీయ విశేషం కాఫీ! ఆ పరిస్థితిలో నాకు కాఫీ అత్యవసరమే! ఫ్లాస్కులో నించీ కాఫీని గ్లాసులోకి వంచుతూ "మీ అదృష్టం మంచిది. మా మురళి యింకా స్కూలునుంచీ వచ్చాడుకాదు. ఇంటిదగ్గర నుంచి తెచ్చుకున్న కాఫీ అలాగే వుండిపోయింది" అంది ప్రమీలాదేవి.

నేనావిడ ప్రసంగ ధోరణికి అడ్డుపడ దలచుకోలేదు గనుక మౌనంగానే కూర్చున్నాను.

"అన్నట్టు మామురళి మీతో నేస్తం కట్టేస్తాడనుకుంటాను—క్రొత్తగావచ్చిన ప్రతి టీచరుకూ ఎన్ని పాటలువచ్చునో, ఎన్ని కథలు వచ్చునో పరీక్షించడం వాడి వాడుక. మీ బొక్కసంలో పాటలూ, కథలూ ఖాళీ అయిపోయేంతవరకూ వాడు మిమ్మల్ని వదిలిపెట్టడు..."

"పాటలకు నాకూ చాలాదూరం మేడమ్! కానీ ఎన్నిరోజులు చెప్పినా ఎడతెగని కథలుమాత్రం, నాకు కొన్ని తెలుసు" అన్నాను.

"కానీ మామురళి అసాధ్యుడండోయ్! వాడితో వేగడం చాలాకష్టం. మళ్ళీ మాసుశీల వుందిచూచారూ, వెర్రి బాగులపిల్ల అది నోరు విప్పడమే బ్రహ్మాండం— అదిగో, పిల్లలొచ్చేస్తున్నారు... చూడండి, కృష్ణమూర్తీ! వాడు సుశీలనెలా చిదక బాదేస్తున్నాడో! దొంగ వెధవ, రానివ్వండి, వాడిపని చెబుతాను..." ప్రమీలాదేవి చరచరా వెళ్ళికిటికీ దగ్గర నిల్చుంది.

మురళి తారాజువ్వలా వచ్చిపడ్డాడు. రాగానే భుజానికి తగిలించుకున్న పుస్తకాల సంచినితీసి నేల

పైకి విసరి, తల్లిపాదాలకు చుట్టుకుంటూ" "చూడమ్మా! మరి, రాత్రి నేను చదువుకోలేదని అక్కయ్య మేష్టరు గారితో చెప్పేసింది. మేష్టరుగారు చేయిసాచమని పేం బెత్తంతో రెండు దెబ్బలంటించేశారు" అంటూ ఏడుపులంకించుకున్నాడు.

"అలాగా! నీపైన చాడీలు చెప్పడమే! ఉండు, దానిపని చెబుతాను" అంటూ ప్రమీలాదేవి కుర్రాణ్ణి చేతుల్లోకి తీసుకుని వూరడింపసాగింది.

"నేనెక్కడ చాడీలు చెప్పానమ్మా!" తక్కుతూ, తారుతూ ద్వారందాకా వచ్చిన సుశీల అక్కడే నిల్చుని బెదురు చూపులతో తల్లివైపు చూస్తూ అంది. "రాత్రి మురళి చదువుకున్నాడేమిటి?"

"చదువుకోకపోతే మాత్రం? నిన్నా విషయం తీసుకెళ్ళి మేష్టరుగారితో చెప్పేయమన్నా రేమిటి?" చిరుకోపంతో కుమార్తెను చురచుర చూచింది ప్రమీలాదేవి.

మాతృహృదయం తప్పొప్పుల తారతమ్యాన్ని అంతగా పట్టించుకోదేమో ననిపించింది నాకు!

ప్రమీలాదేవి సూచించినట్టుగా అయిదు నిమిషాలుగడచీ గడవకముందే మురళి నాతో జతకట్టేశాడు. నా జేబులోని పేనా, చేతికున్న గడియారమూ, అంతలోనే వాడికి చిరపరిచితాలైపోయాయి. ఇంకొక అరగంటలో నన్నొకకథ చెప్పమని పీడించడానికి కావలసినంత చనువును వాడు క్షణక్షణానికీ ప్రోది చేసుకుంటున్నాడు!

ఆఖరుకు వుదయం బయల్దేరింది మొదలు, ఆ క్షణందాకా నన్నెదుర్కొంటున్న సమస్యనుకూడా ఆ కుర్రవాడే పరిష్కారం చేశాడు. గంట మ్రోగింది. హెడ్‌మిస్ట్రెస్ ద్వారా ఒక్కొక్కరే నన్ను పరిచయం చేసుకుని అధ్యాపకులుకూడా యిళ్ళకు వెళ్ళిపోయారు. ఓ ఎనిమిదేళ్ళ కుర్రాడికి కలిగిన ధర్మసందేహం వాళ్ళకెందుకు కలగలేదన్న విషయం నాకప్పటికీ, యిప్పటికీ అనూహ్యంగానే వుండిపోయింది. అందరూ వెళ్ళిపోయిన తర్వాత యింటికి సాగబారుతున్న తల్లి చేతిని పట్టుకుని "మేష్టరు గారెక్కడ భోజనం చేస్తారమ్మా" అన్నాడు మురళి!

"చేస్తే చేస్తారు. లేకపోతే వూరుకుంటారు. నీకేం?" అంది ప్రమీలాదేవి.

"మరి, ఈ వూళ్ళోనుంచి హోటళ్ళుకూడా లేవుగా!" అమాయికంగా తల్లికళ్ళల్లోకి చూచాడు మురళి.

బిడ్డల మంచితనం లోకానికి వ్యక్తమౌతున్నప్పుడు తల్లికి అమందానందం కలగడం సహజమే! ప్రమీలాదేవి సగర్వంగా నావైపు చూచింది.

కుర్రాడి ప్రతిపాదనను తల్లి ఏకగ్రీవంగా బలపరచడంవల్లనైతే నేమి, గత్యంతరం లేకపోవడంవల్లనైతే నేమి, నేనా ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరింపక తప్పిందికాదు. మండు టెండలో తలవంచుకుని నేను ప్రమీలాదేవిని వెంబడించాను. భోజనం సదుపాయం కల్పించడంతో తృప్తిపడక నాకు కొంత వినోదాన్ని సైతం సమకూర్చదలచుకున్నాడేమో, అందాకా వెనుకబడిపోయి సుశీలతో మంతనాలు జరుపుతున్నవాడు, ఒక్క పరుగుతో ముందుకువచ్చి "అమ్మ, అమ్మా! అక్కయ్య మేష్టరుగారినికూడా పుష్పపల్లకికి తీసుకెళ్దామంటోంది" అన్నాడు మురళి.

"అబ్బే, నేనన లేదు. వాడే తీసికెళ్దామని నాతో చెప్పాడు" అంది సిగ్గుపడిపోతూ సుశీల.

"నేను చెప్పానుగదండీ! మా వాడింక ఒక్క క్షణంకూడా మిమ్మల్ని వదిలిపెట్టడు" అంది ప్రమీలాదేవి.

తల్లీ బిడ్డల నాటకంలో నా మూగ పాత్రను చాలించుకుని "పుష్పపల్లకి ఎక్కడండీ?" అని ప్రశ్నించాను.

"ఇక్కడే లెండి. జట్కాలో వెళ్తే ఓ గంటసేపు ప్రయాణం. ఈ ప్రాంతానికంతా అదొక పెద్ద వేడుక. పోయిన సంవత్సరం వెళ్ళొచ్చాము. ఈ సారికూడా వెళ్ళాలని వీళ్ళు నా ప్రాణం తీసేస్తున్నారు."

"అదిగోనండీ మేష్టరుగారూ! అదే మా యిల్లు. అదే, అదే" అన్నాడు మురళి.

* * *

ఫిరంగిపురం ఉప్పు నీళ్ళపుణ్యమా అని సాయంత్రానికల్లా రొమ్ముపడిశం ముమ్మరంగా పట్టింది. గొంతుక కరకర రాచుకుంటూ, పొడిపొడిగా బయట పడుతున్న దగ్గుతో సతమతమౌతూ వరండాలో వేసుకున్న మంచంపైన పడుకుని చిమ్మ చీకటిలోకి చూస్తూ కాలహరణం చేయసాగాను. ఆకల్లాడని నీరవ నిశ్శ

బ్దంలో నిశీథరాజ్ఞి తన సామ్రాజ్యంలో కాలుమోపిన నన్ను సన్మానించడంకోసం చీకటీగలతో పాటకచ్చేరీ ఏర్పాటు చేసింది. తలపోటుతో బీటలు వారి పోతున్న చెవి గూబలకు చేతి గడియారం టిక్ టిక్ మంటూ నడుస్తున్న ధ్వనికూడా సమ్మెటపు వేటులా వినిపిస్తోంది. 'జన్మకల్లా శివరాత్రి' అన్నారు. ఆ శివరాత్రినాడీ విధంగా సాక్షాత్కరింపగలదని మాత్రం నేనెన్నడూ అనుకోలేదు.

అంధకారంలో మిలమిల మెరుస్తున్న తారకలను చూస్తున్నకొద్దీ నాకు ప్రమీలాదేవి ఆతిథ్యం జ్ఞప్తికి రాసాగింది. ఆవిడ ఆదరమే గనుక లభ్యంగాకపోయి వుంటే నాపాలిటికి ఫిరంగిపురం చీకటి కుయ్యారంగా తోచివుండేదేమో!

తెలిసినంతవరకే చాలునని వూరుకోక, మరికొంత స్వకపోల కల్పన సాగించి ఎదుటి వ్యక్తిపట్ల లేనిపోని ఊహాపోహలు కల్పించుకోడం మానవుడి చిత్తప్రవృత్తిలోని దౌర్బల్యాల్లో మొట్టమొదటిది. కాకపోతే ప్రమీలాదేవిని కేవలం సౌజన్యమూర్తిగా భావించడంతో ఆగిపోక, ఆమెను గురించి నా అంతరాంతరాల్లో వెయ్యి ప్రశ్న లెందుకు చెలరేగాలి? ఆమె దేవూరు? ఆమెకు బంధువులు లేరా? ఉంటేవాళ్ళెక్కడున్నారు? అన్నింటికన్నా ముఖ్యమైంది — ఈమెను సహధర్మిణిగా బడసిన అదృష్టవంతు డెవరు?...

ఏ వైపునుంచో గానీ ఓ గాలి రివ్వునవచ్చి పరిసర తరువుల్ని గిలిగింతలు పెట్టడంతో కాస్త వూపిరి త్రిప్పుకోడానికి వీలయింది. గడియారం చూసుకున్నాను. గంట పదకొండు కావస్తోంది. నిద్ర పోదలచుకుంటే యింతకంటే మంచి తరుణం దొరకదు. ఎక్కడి ఆలోచనలను అక్కడే వదిలిపెట్టి, గట్టిగా కళ్ళు మూసుకున్నాను...

ఒకటి... రెండు... మూడు. నిండుగా అయిదు నిమిషాలు కూడా గడచి వుండవు పైకప్పు విరిగి తలపైన పడినట్టుగా ఓ శబ్దం వినిపించింది. ఉలికిపడి, లేచి మంచంపైన కూచున్నాను. ఉండినా ఒకటే, వూడినా ఒకటే అన్నంత విసురుతో ఎవరో తలుపును దబదబ బాదేస్తున్నారు.

“ఎవరక్కడ?” తీవ్రంగా ప్రశ్నించాను.

“నువ్వెవరు?” అవతలి వ్యక్తి నాకంటే వెయ్యిరెట్లు కర్కశంగా ప్రశ్నించాడు. తన గుహ ముందర అడుగు జాడల్ని పసిగట్టిన సింహం అలా ప్రశ్నించి వుంటుంది.

నేను సైతం మేకపోతు గాంభీర్యాన్ని విడిచిపెట్టదలచుకోలేదు.

“మీ రలాగే తలుపును బాదదలచుకుంటే నా ఆక్షేపణేమీ లేదు. కానీ కాస్త తమాయించుకుని పరిశీలించినట్టయితే తలుపు తాళం వేయబడివుందని మీరు గ్రహించగలరు” అన్నాను.

“తాళం చెవెక్కడ?”

ఒకానొక పిండారి దొంగలనాయకుడు యింటి యజమానుణ్ణి అలా ప్రశ్నించి వుంటాడు!

ఓరి, వీడి తెంపరతనం కాలిపోనూ! వీడు యింటిలోవాళ్ళు ఏమయ్యారని అడగడు. ఎక్కడికి పోయారని అడగడు. తలుపుకు తాళంవేశారని తెలియగానే తాళంచెవికోసం మాత్రం 'డిమాండ్' చేయగలడు!

అతడిపట్ల నాకు సదభిప్రాయం కలుగలేదు అందుచేత అతడికి తాళంచెవి యివ్వడమన్న ప్రసక్తే నేలేదు.

మళ్ళీ పడుకోడానికోసం పడకను సర్దుకుంటూ “మొదట మీ రెవ్వరో తెలుసుకోనివ్వండి” అన్నాను.

అతడు జేబులోనుంచీ అగ్గిపెట్టె తీశాడు. చరాలున ఓ పుల్లనుగీసి వెలిగించాడు. రెండడుగులు ముందుకు వేసి వెలుగుతున్న అగ్గిపుల్లను నా ముఖం దగ్గరికి తెచ్చేశాడు.

ఆ అగ్గిపుల్ల నాలుగైదుక్షణాలు మాత్రం వెలిగి వుంటుంది. ఆ స్వల్ప వ్యవధిలోనే అతడి వాలకం నన్ను హడలగొట్టేసింది అతడు తనలాంటి మనుషులు యిద్దరు ముగ్గురు సులభంగా దూరిపోడానికి వీలున్నంత వదులొదులుగావున్న సిల్కుపైజమా వేసుకున్నాడు. మోకాళ్ళదాకా వ్రేలాడుతూ క్రింద అంచులదగ్గర చేటల్లా రెపరెప లాడుతున్న జుబ్బా తొడుక్కున్నాడు. మెడకు రెండు మూడు చుట్లు చుట్టుకున్న మఫ్లరును జుబ్బాక్రింద ఎక్కడో అణగారిపోయిన రొమ్ముపైన్నుంచీ క్రిందికి వ్రేలాడదీశాడు. ఆ ఆకారంలో చెప్పుకోదగ్గ విశేషం అతడి శిరోజ సంస్కారం. ఉవ్వెత్తుగా పైకిలేచి, లేచినంతవరకూ అంగుళానికి అయిదు వంకరలుతిరిగి, అక్కడనుంచీ

ఏటవాలుగా క్రిందికి వ్రాలి మహాసముద్రానికి సింధుశాఖల్లా అవి వెనకవైపున చెల్లాచెదరై వున్నాయి. పీల్చుకపోయిన దవడలపైన, కొండపేటులా నిటారుగా నిల్చున్న నుదురుక్రింద అతడి పిల్లికళ్ళు మిణుగురు పురుగుల్లా మెరుస్తున్నాయి!

తలగడ క్రిందినుంచీ అప్రయత్నంగా తాళంచెవిని పైకితీశాను. ఎడమచేతితో తాళంచెవిని వూడలాక్కుని, తాళం తెరచి, తలుపు నొక్క తిన్నతిన్న అతడు లోపలికి వెళ్ళిపోయాడు.

మళ్ళీ నేను అంతూ పొంతూ లేని ప్రశ్నావాహినిలో బడి కొట్టుకపోసాగాను. పగలంతా కనిపించని మనిషి, యితడీ అర్థరాత్రివేళ ఎక్కడినుంచీ వూడిపడినట్టు? కొంపదీసి నిశాచరుడు కాడుగదా! ఈ యింట్లో యితడి హోదా ఏమిటి? ఇతడెక్కడుంటాడు? ఏం చేస్తుంటాడు?

ఎంతసేపాలోచించినా, నాశ్రమ చిట్టచివరకు ఊహాగానంలోనే పర్యవసించబోతుంది గనుక, నిజం నిలకడమీద తేలక పోదన్న నిర్ణయానికి వచ్చేసరికి గడియారంలో చిన్నముల్లు అర్థరాత్రి తర్వాత గూడా రెండంకెలు దాటింది. అప్పటికే కళ్ళు మండుతున్నాయి. ఎరుపు తిరిగిన కళ్ళలో, నిద్రమత్తులో జోగుతున్న ముఖంతో రేపటిపుదయం క్లాసులో నిల్చుంటే కుర్రాళ్ళు అష్టోత్తర శతనామావళితో పూజించినా పూజించగలరు. ప్రప్రథమంగా కుర్రాళ్ళపైన 'యింప్రెషన్' సృష్టించే లక్షణం యిది గాదు. అబ్బే, యిదేమీ బాగుండడం లేదు.

కళ్ళు మూసుకుని, దుప్పటి బిగదన్నుకుని మళ్ళీ ఒక సారి నిద్రపోవడానికి ప్రయత్నించాను. కానీ నిద్రాదేవతను ఎంత చిత్తశుద్ధితో ఆరాధింపబూనుకున్నప్పటికీ, నామనసులో మాత్రం ఆపిల్లికళ్ళు నిరంతరాయంగా మెదలుతూనే వుండి పోయాయి.

ఆఖరుకు తెల్లవారు జామున ఎప్పుడో కునుకు పట్టింది. కానీ ఆకలతి నిద్రలో గన్న కలలోగూడా నాకు భూదేవిని చాపగా చుట్టుకపోతున్న హిరణ్యాక్షుడే కనిపించాడు!

* * * *

నిద్రలేచేసరికి రెండు బారల ప్రొద్దెక్కింది. పరుపును చుట్టె మంచంపైనేవుంచి, మెట్లుదిగుతున్నాను. "మేష్టరుగారూ! మురళి యింకా నిద్రపోతూనే వున్నాడు" అందికిటికీలోనుంచీ సుశీల.

"పుష్పపల్లకినుంచి ఎప్పుడొచ్చారు?" అన్నాను.

"మే మొచ్చేసరికి మీరు నిద్రపోతున్నారు."

"అలాగా! ఇప్పుడే వసాను" అంటూ ముందుకు సాగాను. ఊరి బయటికి వెళ్ళొచ్చేసరికి గంట ఎనిమిదిన్నరయింది. పది గంటలకు పది నిమిషాలకుముందుగా మొదటి గంట మ్రోగుతుంది. ఆలోపల టీచింగు నోట్సు వ్రాసుకోవాలి. ఊరికి మధ్యగా పాతకాలపు నాటి రచ్చదాపున వున్న అయ్యరుగారి పూరిపాకలో కాఫీ దొరికింది. 'కెలకులనున్న తింగటి జున్ను గృహమేధి' అనుకున్న కాలం గతించింది. ఆగృహమేధి ఔదార్యంలో యింకా ఏ శతాంశమో మిగిలివుంటే ఆ ఔదార్యలేశం ఈ అయ్యరుగారి సొత్తే ననిపించింది. నెలకు ముప్పై రూపాయలు ముట్టజెబితే అతడు రెండు పూటలా భోజనం పెట్టడానికి సమ్మతించాడు. ఒక కూర, ఒక రసం, ఒక తాళింపు, మజ్జిగ యింతకంటే మరేమీ ఆశించడానికి వీలుండదని ఆ సమ్మతి క్రింద ఓషరా పెట్టాడు. నాభోజన ప్రియత్వాన్ని కావలిస్తే ముందునాళ్ళకు దాచుకుంటాను. ఇప్పుడు ఖాద్య పదార్థంలాంటి దేది దొరికినా చాలనన్నాను.

టీచింగునోట్సు వ్రాసి ముగించి, టైమ్ టేబిల్ నోట్ చేసుకోడానికి ఆఫీసురూంలో ప్రవేశించాను. యథాప్రకారం తన పనిలో నిమగ్నుడైవున్న గుమాస్తా నీలకంఠం "మా వూరెలా వుందండీ?" అన్నాడు.

"ఒకమాదిరిగావుంది. ఉద్యోగం దొరికిన ప్రతి వూళ్ళోనూ మనకు సమస్త సౌకర్యాలెక్కడనుంచీ లభ్యమౌతాయి? పరిస్థితులకు అనుగుణంగా అలవాట్లనూ, ఆచారాలను సర్దుబాటుచేసుకోడమేగదండీ జీవితం" అని నాకు తెలిసిన వేదాంతం వెళ్ళబోసుకున్నాను.

నాతో కాసేపు తీరిగ్గా మాట్లాడదలచుకున్నాడేమో, అతడు కలం టేబిలుపైనవుంచి "వెళ్దురుగానీ, కూచోండి. తొందరేముంది?" అన్నాడు.

కుర్చీలో కూర్చుంటూ లోపలిగదివైపుచూచి "ఇంకా హెడ్ మిస్ట్రెస్ గారు వచ్చినట్టులేరే" అన్నాను.

"ఇంకెక్కడ వస్తారులెండి?" అన్నాడు నెమ్మదిగా నీలకంఠం.

"ఏం! ఎందుకురారు?" నా ప్రశ్నలో విస్మయం ధ్వనించింది.

ఈ ప్రశ్నకు నా వెనువెంటనే లోపలికివచ్చి టేబిల్ని అటెండెన్సులో సంతకం పెడుతున్న శర్మగారు ప్రత్యుత్తరమిచ్చారు. "జైత్రయాత్రను ముగించుకుని సార్వభౌములు రాజధానికి విచ్చేశారుగదండీ! శ్రీవారికి గోజ్జంగి పూనీటిస్నానాలు, ధూపదీప నైవేద్యాలు పూల పానుపుసేవలు మున్నగు సకలోపచారాలూ నిర్విఘ్నంగా నెరవేరాలిగదా!"

"సార్వభౌముడేమిటి, జైత్రయాత్రేమిటి? నాకంతా అయోమయంగావుంది. కాస్తా వివరంగా చెప్పండి మేష్టరుగారూ!" అంటూ ప్రాధేయపడ్డాను.

"అదేమిటండీ! మీరు రాత్రి ఆ యింటి వరండాలో నేగదా పడుకున్నారు? అతడిరాకను మీరు గమనించలేదేమిటి?" అన్నాడు నీలకంఠం.

"గమనించకేం బాబూ! గమనించాను. అప్పటినుంచీ అతడెవరో వూహించుకోలేక బుర్ర పాడుచేసుకుంటున్నాను" అన్నాను.

నీలకంఠం శర్మగారివైపు చూచాడు. శర్మగారు నా అమాయకత్వానికి జాలిపడుతున్నట్టుగా మెల్లగా నవ్వుతూ నా టేబిలుకు దగరగవచ్చి "సాక్షాత్తు ప్రమీలాదేవిగారి భర్త, పిలికళ్ళ ప్రేమానందగారినే ఎరుగరా కృష్ణమూర్తిగరూ!" అన్నారు.

ఊహించిన విపరీతం యదార్థమని తేలినప్పుడు తనలోని చైతన్యం నశించిపోగా మానవుడు స్తంభీభూతుడైపోతాడు కాబోలు! ఒక నిమిషంపాటు నేను నోరువిప్పలేక పోయాను. శర్మగారు భుజంపైన చేయి వేయడంతో తెప్పరిల్లి "కానీ అతడు ఎక్కడినుంచీ వచ్చినట్టండీ?" అన్నాను.

"నదీనదాలు ఎక్కడ ఉద్భవిస్తున్నాయో నిర్దిష్టంగా చెప్పగలమా కృష్ణమూర్తిగారూ? ఇతడూ అంతే! ఎక్కడోవుంటాడు. ఇష్టమైనప్పుడు యిక్కడికి వచ్చి వ్రాలిపోతాడు. ఈ రోజుల్లో పాదలేపనాలు లేవనుకోండి. బస్సులున్నాయిగా!"

ఐతే యితడు బస్సులో వచ్చాడన్నమాట! ఇంటిదగ్గర నేను బయల్దేరిన వేళావిశేష మెలాటిదోగానీ, మచ్చుకొక్క విషయంకూడా సూటిగా తెలిసిరావడం లేదు. అంతలో నే మళ్ళీ ఒక సందేహంతోచి "ఐతే ఈ వూరికి అర్ధరాత్రప్పుడుకూడా బస్సులున్నాయటండీ" అన్నాను.

"అది తొమ్మిదిగంటల బస్సు. మార్గమధ్యంలో చెడిపోయి వుండవచ్చు. అందుచేత లేటైవుంటుంది" అన్నాడు నీలకంఠం.

ఎలాగైతేనేం, యింతసేపటికి వివరా లొక్కటొక్కటిగా బయటపడుతున్నాయి. అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోదలచి "ఇంతకూ అతడి వుద్యోగమేమిటో చెప్పారుకారు" అంటూ మరొక సందేహం ప్రకటించాను.

"ఉద్యోగం! మరే వుపాయమూ లేని మీకూ నాకూ వుద్యోగంగానీ అతడికేం వుద్యోగమండీ! ప్రమీలాదేవి అంటే ఏమిటనుకున్నారు! అతడి పాలిటికి రూకలు కాసేచెట్టు. కావలిసినప్పుడల్లా వచ్చి దులుపుకుంటాడు. రాలిన రూకలు చేతబట్టుకుని మళ్ళీ బయల్దేరాడంటే, యిక జేబు ఖాళీ కావాలి, అయ్యగారికి ఈ ప్రపంచంలో అమ్మగారొకరున్నారన్న విషయం జ్ఞప్తికిరావాలి. ఇదీ కథ!" అని సులోచనాలు సర్దుకుంటూ శర్మగారు బయటికి వెళ్ళిపోయారు.

గంట మ్రోగడంతో నీలకంఠంతో బాతాఖానీ గూడా ముగిసింది. ఆరుబయట జరుగుతున్న ప్రార్థనా సమావేశంలో అయిదు నిమిషాలసేపు నిల్చునేసరికి నీరెండకు కళ్ళు గిర్రున తిరిగాయి. లోపలికివెళ్ళి ఓ టంబ్లరు మంచినీళ్ళు త్రాగాను. ఒక అరగంటసేపు కదలకుండా పడుకుంటే నిద్రమత్తు వదలిపోవచ్చు. కానీ వరుసగా మూడో పీరియడుదాకా క్లాసులున్నాయి. కుర్రాళ్ళమీద ప్రయోగింపదలచుకున్న 'యింప్రెషన్'మాట దేవుడెరుగు! ఒకటి చెప్పబోయి మరొకటి చెప్పకుండా పాఠ్యాంశాన్ని సూటిగా వివరించి, మాట దక్కించుకో గలిగితేచాలు! ఈ ప్రయత్నంలో నే నెంతవరకూ కృతకృత్యుణ్ణి కాగలిగానో చెప్పలేను. ఒక నిమిషంకూడా ఎడతెరపిలేకుండా, గ్రామఫోను రికార్డులా తెగవాగినమాట నిజమే! కానీ ఈ వాగుడుకు వస్తువును సరఫరా చేయవలసిన తలలో మాత్రం ప్రమీలాదేవిని గురించిన తలపులు, ప్రేమానందాన్ని గురించిన వూహాలు కలగాపులగంగా రంకుల రాట్నంలా సుళ్ళు తిరిగిపోయాయి!

ఘోరాతిఘోరం కుర్రకారుకు సైన్సుపాఠంలో ఒక చిన్న ప్రయోగంచేసి చూపించవలసి వచ్చింది. వర్తులా

కారపు అట్టముక్కకు ఓవైపున చిలుకబొమ్మ, మరో వైపున పంజరం బొమ్మ చిత్రింపబడి వుంటాయి ఆ అట్టను గిర్రున త్రిప్పినట్టయితే చిలుక పంజరంలో వున్నట్టు కన్పిస్తుంది. ప్రయోగాన్ని చేసి చూపిస్తున్నంత సేపు నేను నా మానసిక సంచలనాన్నే కుర్రాళ్ళ ఎదుట ప్రదర్శిస్తున్నానేమో అని భ్రమింపవలసి వచ్చింది!

మూడు పీరియడ్లూ మూడు యుగాల్లా గడచిపోయాయి. గడచి గట్టెక్కినంత సంతృప్తితో టీచర్సు రూములో ప్రవేశించాను. గదిలో శర్మగారు, మేత్స్ యల్. టి. వెంకటసుబ్బయ్యగారు తప్పితే మరెవ్వరూ లేరు. వెంకటసుబ్బయ్యగారు పేపరు చూస్తున్నారు. శర్మగారు ఎర్రసిరా కలంతో కాంపోజిషన్ పుస్తకాలపైన శస్త్రచికిత్స గావిస్తున్నారు.

ఐదు నిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా గడిచాయి. ఉన్నట్టుండి శర్మగారే నోరు తెరిచేశారు.

"ఆహాహా, ఏం కుర్రాళ్ళండీ! మన అదృష్టం కొద్దీ దొరికిన మణి పూసలు గదండీ! ఒక ప్రబుద్ధుడు వ్రాస్తున్నాడు శుభమాటలు, 'శుభమాట!'—శర్మగారు కలం టేబిలు సొరుగులో పారవేశారు. సులోచనాలు తీసి టేబిలుపైన వుంచీ మళ్ళీ ప్రారంభించారు. "అసలిక్కడే కాదు. నేను వెయ్యచోట్ల చూపిస్తాను ఒకాయన 'ప్రథమ కూర్పు' అంటాడు. ఇంకొకాయన మొగమాటం లేకుండా 'కుండవృష్టి' అని వ్రాసేస్తాడు. ఇలాటి సమాసాల్ని ఏమంటారో ఎరుగుదురా కృష్ణమూర్తిగారూ?"

ఏమంటారని నేనడగలేదు. వెంకటసుబ్బయ్యగారు అడిగారు.

"దుష్ట సమాసమంటారు." ముదలంకించుకున్నారు శర్మగారు." నాకు తెలియక అడుగుతాను. తాతాచార్లకూ, పీర్లపండుగకూ ముడి పెట్టాలంటే కుదురుతుందిటండీ? ఐతే ఒకటి, యిలాటి స్నేహితాలు, దాంపత్యాలూ ప్రపంచంలో లేవా అని మీరు అడుగవచ్చు. నిజానికి వుండకూడదు, కానీ వున్నాయి, మహాకవులు కూడా—వాళ్ళ విజ్ఞతను శంకించడం కాదుగానీ, ఎందుచేతనో మరి 'కపిలగడ్డము' అన్నారు. 'కలకంఠుడు' అన్నారు. చెప్పవచ్చిందేమిటంటే వెంకటసుబ్బయ్యగారూ, మహాకవుల్లాగానే భగవంతుడు కూడా అప్పుడప్పుడూ పొరబడుతున్నాడేమో అనిపిస్తుంది."

"ఎంత మాటెంతమాట? కానీ ఈ ఉపోద్ఘాతమంతా ఎందుకండీ?" అన్నారు వెంకటసుబ్బయ్యగారు. సుబ్బయ్యగారికి శర్మగారి సమాసాల గొడవేమీ తలకెక్కినట్టు లేదు. పోనీ, ఉపాధ్యాయ వృత్తిలో తల బట్టగట్టి పోతున్నప్పటికీ, తెలియకపోయినా తెలిసినట్టు ప్రవర్తించగల నటనా కౌశలంకూడా ఆయనకి వచ్చినట్టు లేదు!

"మీకే మాటగానీ స్పష్టంగా చెప్పకపోతే బోధపడదు సుబ్బయ్యగారూ! ఆ పిల్లిశి ప్రేమానందం మళ్ళీ వచ్చి వూళ్ళో దిగబడిపోయాడు" అని, అంతటితో తమ పని తీరిపోయినట్టు శర్మగారు జేబులో నుంచీ పొడిడబ్బీ పైకి తీశారు.

"వచ్చాడా! వాడు! వాడికి ముఖమెలా చెల్లిందండీ! అయితే అందుకేనన్నమాట కాజువల్ లీవు! ఆ మానాభిమానాల్లేని పచ్చి మోసగాడు, దమ్మిడీకి కొరగాని చవట, వాడు రావడమున్నూ ఈమెగారు మళ్ళీ వాణ్ణియింటో చేరనివ్వడమూనా! గోహత్య చేయవచ్చుగదండీ వాడి ముఖం చూడ్డంకంటే! వాడూ ఒక మనిషే, అది ఒక బ్రతుకే! ఛీ..."

వెంకటసుబ్బయ్య గారిలో అతి విచిత్రమైన పరిణామం ప్రారంభమైంది. ఆయన హ్రస్వకాయుడు. సంధ్యారాగంలాంటి శరీరచ్ఛాయ. ఎగుడు దిగుళ్ళతో కందగడ్డలాంటిముఖం. చంద్రబింబానికి మల్లే కోపానికి కూడా పదహారు కళలనుకున్నట్టయితే, ఆయన ఒక్కొక్క మాట అంటుండగా ఒక్కొక్క కళ అదొక నీడలా ఆ ముఖంలో హత్తుకోసాగింది. ఆ కోపం తాకిడికి ఆయన వేడి నూనెలో వేగుతున్న తినుబండంలా ఆపాదమస్తకమూ కంపించి పోసాగాడు.

"అయిదూ, పదీ కాదు. రెండువందల రూపాయలు. ఇటు స్కూల్లో చాకిరీ చేస్తూ, రాత్రుల్లో మేలుకుని పేపర్లు కరెక్టు చేయగా ముట్టిన ప్రతిఫలమండీ! ఆమె చెక్కు మార్చిందో లేదో, వీడు డబ్బు చేతబట్టుకుని పరారీ చిత్తగిస్తాడా? బిడ్డ చేతులకు గాజులు చేసి పెట్టాలని ఆమె చెబితే, రేపే తీసుకొస్తానులెమ్మన్న పెద్దమనిషికి రెండు నెలల తర్వాత ఈ నాటికి దోవ తెలిసిందా? కట్టుకున్న భార్యపైన లేకపోతే పోయే, కన్నబిడ్డపైనకూడా మమకారం లేకపోతే వాడిని మనిషి అని ఎందుకనాలండీ? ఏం, ఎందుకు పశువనకూడదు? ఐనా యింతటి నైచ్యమా? ఇంత దారుణమా? ఇంత..."

వెంకట సుబ్బయ్యగారు పళ్ళు పటపట కొరుకుతూ పైకి లేచారు. ఆయన మనోవీథిలో వరుసగా మూడు గుర్రాలు పరుగెడుతున్నాయి. మొదటిది ఆవేశం. రెండోది భావం. మూడోది భాష. మొదటి గుర్రం శరవేగంతో పరుగెడుతోంది. రెండో గుర్రం మొదటిదాని అడుగుజాడల వెంబడే దౌడు తీయగలుగుతోంది. మూడో గుర్రం మాత్రం బాగా వెనుకబడి పోయింది. ఈ పరుగుపందెం తాలూకు సంక్షోభానికి ఆయన ముఖమంతటా గుప్పుగుప్పున చెమట క్రమ్ముకుంటోంది.

"మీరు నమ్మితే నమ్మండి, నమ్మకపోతేపోండి. ఆమెకు రెండంటే రెండు చీరలు మాత్రమే వున్నాయి. మీరు కావలిసే వాకబుచేసి చూడండి, ప్రతినెలా కంటలక్కకు బాకీ! పాలవాడికి బాకీ. ఇంటద్దె బకాయి. సంపాదనంతా వీడు తన వాత గొట్టుక పోతుంటే ఆమె సంసారాన్ని ఎలా ఎలా ఈదగలదో చెప్పండి!"

"నేనేం చెప్పగలనండీ! అసలు నేను ప్రపంచంలోనే సంచరిస్తున్నానా, లేకపోతే ఏదైనా నాటకాన్ని చూస్తున్నానా అని నాకే తెలియకుండావుంది" అన్నాను.

వెంకటసుబ్బయ్యగారు మళ్ళీ కుర్చీలో కూర్చున్నారు. ఆవేశం కాస్త తగ్గుముఖం పడుతుందేమోనని కళ్లుమూసుకున్నారు. కానీ చెప్పవలసిందంతా చెప్పేస్తేగానీ ఆవేశం వుపశమించే సూచనలు లేవు.

"వినుకుంటున్నారో, వాడు నీటిలో చేపకు ఈత నేర్పించే ఘటమండీ! ఈ రోజెనిమిదో తారీఖు. ఎంత ఆలస్యమైనా పదో తేదిలోగా జీతంరాక తప్పదని వాడికి బాగా తెలుసు. చూచారా, సమయానికి అటెండెన్సు యిచ్చేశాడు. డబ్బు చేతికిరాగానే బస్సెక్కేస్తాడు. నేను వున్నదీ లేనిదీ కల్పించి చెబుతున్నాననుకుంటున్నారేమో! అబ్బే, నాకెందుకొచ్చిందండీ! అదిగో వినండి, గంటకూడా మ్రోగింది. సరేనా కృష్ణమూర్తిగారూ!"

ఎదుటివారి బాధను తమలో పలకరించగల చిత్తశుద్ధి చాలా తక్కువమందికి వుంటుంది. అందుచేతనే గావచ్చు జగన్నాటకంలో వెంకటసుబ్బయ్యగారిలాంటి 'కారెక్టర్' నటులు అరుదుగా కనిపిస్తారు.

ఇంతలో మరపువచ్చేవిగావు ఆయన మాటలు! నేను అయ్యరుగారి పూరిపాకకు వెళ్ళి భోజనంచేశాను. మళ్ళీ స్కూలుకు తిరిగి వచ్చాను. మధ్యాహ్నానంతరం రెండు పీరియడ్లు క్లాసు తీసుకున్నాను. కానీ ఆయన మాటలు మాత్రం చెవుల్లో రింగురింగుమని మార్మోగిపోతూనే వున్నాయి.

సాయంత్రం అయిదుగంటలవేళ. నిర్జనంగా వున్న పాఠశాల పరిసరాల్లో ఓమూలగా వెళ్ళి యిసుకలో కూర్చున్నాను. "ఇక్కడున్నారా మేష్టరుగారూ! మీకోసం ఎక్కడెక్కడ వెదికామని!" అంటూ పరుగునా వచ్చి మురళి యిసుకలో దూరాడు.

"అక్కయ్యేది?" అని ప్రశ్నించాను.

"నాతోనే వచ్చిందే! ఏదీ! అదిగో! రావే అక్కయ్యా! మన మేష్టారేగదూ! సిగ్గెందుకూ" అంటూ మురళి సుశీలను చెట్టువెనకనుంచీ నాదగ్గరికి లాక్కొచ్చాడు.

పిల్లలతో కలిసి యిసుకలో పిచ్చుక గూళ్ళు కట్టుకోవాలనిపించింది. కానీ పిచ్చుక గూళ్ళు కట్టుకోవలసిన పిల్లలే నాకంటే గంభీరంగా కూర్చున్నారు. మురళి నాజేబులోనుంచీ డైరీతీసుకుని దీక్షగా పరిశీలిస్తున్నాడు.

"ఊరినుంచీ నాన్నగారొచ్చారటగా మురళీ!" అన్నాను.

మురళి తలపైకెత్తి నా కళ్లల్లోకి చూశాడు. వెంటనే ఏదో నేరంచేసినవాడిలా తల దించేసుకున్నాడు.

అయ్యో పాపం! నా ప్రశ్నవల్ల వాడి లేత మనసుకు బాధకలిగిందేమో! ఐనా కుర్రవాళ్ళింత 'సెన్సిటివ్'గా వుండకూడదు.

కాసేపు ముగ్గురమూ మౌనంగా కూర్చున్నాము. "ఇంటికి వెళ్దాంరా మురళీ" అంది సుశీల.

"అప్పుడే యింటికెందుకు? ఇందాకా ఏడ్చింది చాలదూ?" అన్నాడు మురళి.

"ఏడవడ మెందుకూ? ఏం జరిగింది మురళీ?" అన్నాను.

"ఏడవకేం చేస్తుంది? గాజులు తెస్తారులే, తెస్తారులే అని అమ్మ ఆశ చూపెట్టింది. తీరా చూస్తే గాజులూ లేవు, గీజులూ లేవు. ఎక్కడ అని అడిగితే

కొట్టబోయాడు. గాజులు లేకపోతేమానె, కొట్టకుంటే చాలు..."

"ఊరుకోరా మురళీ!" సజల నేత్రాలను నాకు కనిపించకుండా ముఖం అవలికి త్రిప్పుకుంది సుశీల.

"చూడండి మేష్టరుగారూ! మళ్లీ ఏడుస్తోంది" అన్నాడు మురళి.

"ఛా, ఏడవడ మెందుకు సుశీలా! తప్పు కాదూ" అంటూ ఆ అమ్మాయిని దగ్గరికి తీసుకున్నాను. వాడిన మల్లెపువ్వులా క్రుంగిపోతూ ఆ పిల్ల వెక్కి వెక్కి ఏడువ సాగింది.

ఏడ్చి, ఏడ్చి తనకు తానే వూరడిల్లింది సుశీల. కళ్ళు తుడుచుకుంటూ దూరంగా జరిగి యిసుకలో నిశ్చలంగా కూర్చుంది.

కన్నీరు నించడం, కష్టాలు భరించడం—యిదే గదా భారతదేశపు సతీత్వం అన్నాడు రవీంద్ర కవీంద్రుడు సుశీలను చూస్తుంటే ఆమె బాధాసహిష్ణుతకు తిరిబీసవుతున్నట్టు తోచింది.

ప్రొద్దుపోయి చీకటి పడబోతుండగా పిల్లలు యింటికి వెళ్ళిపోయారు.

హెడ్ మిస్ట్రెస్ గారు మరునాడుకూడా లీవును పొడిగించారు. మూడోరోజు వుదయానగానీ ఆమెను కలుసుకోడం తటస్థించలేదు.

"రెండు రోజులుగా కనిపించారు గారే!" అంటూ ఆమె పలకరించింది.

"మీరు స్కూలుకు రాలేదుగదండీ!" అన్నాను.

"అవును. రాలేదు. ఇంటిదగ్గర పనులుండి నిలిచి పోయాను" స్వగతంలా మెల్లగ చెప్పుకుంది ప్రమిలా దేవి.

ఆరోజు సాయంత్రం షికారుకు తప్పకుండా వస్తానని మురళికి మాట యిచ్చాను. కాఫీ త్రాగి అయ్యరుగారి పాకలోనుంచి బయటకు వచ్చేసరికి రోడ్డులో శర్మగారు తారసిల్లారు.

'అతగా డింట్లో లేడండీ! మధ్యాహ్నమే వెళ్ళి పోయినట్టున్నాడు" అన్నారు శర్మగారు.

"అలాగా! మీ రక్కడికి వెళ్ళొస్తున్నా రేమిటి?" అని ప్రశ్నించాను.

శర్మగారు జేబులోనుంచీ మామిడిపిందెలనెక్లెసు పైకితీశారు. ఓక్షణంపాటు నన్ను చూడనిచ్చి, మళ్ళీ దాన్ని జేబులో వేసుకుంటూ "దీన్ని తాకట్టు వుంచి నూరురూపాయలు తెచ్చిపెట్టమని ఆజ్ఞ. కాకపోతే వేడి కోలు" అన్నారు.

నా తల దిమ్మతిరిగింది.

"ఎందుకూ?" అప్రయత్నంగా అడిగాను.

"పైసా చేతిలో లేకపోతే ఈ నెలంతా ఎలా జరుగుతుందండీ?" పిచ్చిగా నవ్వుతూ అన్నారు శర్మ గారు.

* * * *

వెంకటసుబ్బయ్యగారు తమ పలుకుబడిని వినియోగించి చెరకు బెల్లం గిడ్డంగిగా వుపయోగంలో వున్న మంటి మిద్దెలో ముందుభాగాన్ని ఖాళీ చేయించి నాకిప్పించారు. నాకు పూర్వం ఆ మంటి మిద్దెలో పందికొక్కులు కాపురముండేవి. ఇప్పుడుకూడా పుట్టింటిపైన మోజును విడనాడుకోలేక అవి ఏ అర్ధరాత్రిప్పుడో వచ్చి, నే నాలనా, పాలనా విచారించి సారె పెట్టే పంపలేక పోతుండటంచేత రుసరుస లాడుతూ వెళ్ళిపోతున్నాయి. కూరా, చారు, మజ్జిగ అని ఓచిన్న జాబితా యిచ్చి, అంతకంటే మరేమీ ఆశించడానికి వీలుండదన్న అయ్యరు తన వరతును తానే అతిక్రమించి అన్నంతో కలిపి రాళ్ళను, కూరతో కలిపి చింతగింజలనూ వడ్డిస్తున్నాడు. స్కూల్లో గడియారాన్ననుసరించి గంట మ్రోగుతోంది. సిలబసు మేరకు పాఠాలు జరుగుతున్నాయి ఐతే ఎవరికోరకు గంట మ్రోగుతోందో, ఎవరికోసం పాఠాలు బోధింప బడుతున్నాయో ఆ కుర్రాళ్ళుమాత్రం చదువుసంగతి అంతగా పట్టించుకోడంలేదు. వాళ్ళు మాటి మాటికీ అడ్డుదగిలి ప్రశ్నలతో విసిగిస్తారు. లేదా తమంతట తామే యిదివరకెక్కడాలేని క్రొత్తసిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదిస్తారు. ఆ ప్రశ్నలకు బదులు చెప్పలేక, ఆ సిద్ధాంతాలను పూర్వపక్షం చేయలేక ఉపాధ్యాయులు సతమతమౌతున్నారు.

అన్నింటికన్నా ముఖ్యమైన విషయం, ఈమధ్య ఫిరంగిపురానికి ప్రేమానందంగారి దర్శన భాగ్యం కలుగలేదు. ఎక్స్ప్రెస్ డెలివరీలో వుత్తరం వ్రాసి టి. యం. ఓ. ద్వారా ఏభైరూపాయలు గుంజుతున్నాడన్న వార్తమాత్రం విశ్వసనీయ వర్గాలద్వారా తెలిసింది.

గానుగ చక్రంలా జీవితం ఒక గాడిలో పడి పోయినతర్వాత రోజులు ఒళ్ళు తెలియకుండా వెళ్ళి

పోయేటట్టున్నాయి! చూస్తూ చూస్తూ వుండగానే రెండు మూడు మాసాలు చల్లగా కాలగర్భంలోనికి దొర్లిపోయాయి.

ఆరోజు సోమవారం. పది పదిహేను రోజుల్లో క్వార్టర్లీ పరీక్షలు జరుగనున్నాయి. ప్రశ్నపత్రం 'సెటప్' చేయడంలో కలిగిన సందేహాలను నివృత్తి చేసుకోదలచి కొంత త్వరగా స్కూలుకు బయలు దేరాను. నేను వెళ్ళేసరికి టీచర్సురూములో ఎవరూ లేరు. కేవలం పోలికకోసమే చెబుతున్నాను, ఎవరుండినా ఎవరుండకపోయినా గోరీదగ్గర గుంట నక్కలా నీలకంఠానికి ఆఫీసురూములో కూర్చుని పనిచేయకపోతే తీరదు. నేను ద్వారందగ్గర కనిపించగానే "ఈ సంగతి విన్నారా కృష్ణమూర్తీ!" అన్నాడు నీలకంఠం. ఏమిటన్నాను.

నీలకంఠం చేతులు పైకెత్తి, ఒళ్ళువిరుచుకుంటూ "హెడ్‌మిస్ట్రెస్ గారు నాలుగురోజులు సెలవుపెట్టేశారు" అన్నాడు.

"కొంపదీసి మళ్ళీ అతడొచ్చిపడలేదు గదండీ!" ఈ మాటల్ని నేను బహుశా నిద్రలో కలవరించి నట్టుగా అనివుంటాను.

"ఏమో ఎవరెరుగుదురు? ఒకవేళ వచ్చేశాడేమో! లేకుంటే రాబోతున్నాడేమో! రాదలచుకుంటే అతణ్ణి అడ్డేవాళ్ళెవ్వరు? పోదలచుకుంటే పట్టేవాళ్ళెవ్వరు?"

ఆశ్చర్యమేమిటంటే ఊళ్ళో పిల్లి ప్రసవించిన వార్తనుకూడా మున్ముందుగా పసిగట్టగల శర్మగారు సైతం హెడ్‌మిస్ట్రెస్ గారి సెలవుచీటీని చూచి ఆశ్చర్యాన్నే ప్రకటించారు.

"వచ్చేశాడేమోనండీ! లేకపోతే యిప్పుడీ సెలవెందుకు? వాడు ధూమకేతువు ఫలానప్పుడు, ఫలానాచోట కనిపిస్తాడని మనం వూహించలేము. కానీ ఎక్కడెక్కడైతే వాడు కనిపిస్తాడో అక్కడల్లా అరిష్టమే!" అంటూ శర్మగారు ఆ వార్తపైన సంగ్రహంగా వ్యాఖ్యానించారు.

ఇక వెంకటసుబ్బయ్యగారి సంగతి సరేసరి! ఆయన టీచర్సురూములో ఉగ్రనరసింహుడే అయిపోయారు.

కానీ తోకగూడా సరిగ్గా కనిపించకమునుపే పులినిగురించి వూహించుకున్నందుకు మేమందరమూ సమిష్టిగా కించపడవలసి వచ్చింది.

ఆరోజు సాయంత్రం యింటికి వెళ్ళేసరికి, స్కూలునుంచీ సరాసరి అక్కడికివచ్చి నాకోసం వేచివున్న మురళి కనిపించాడు.

"అదేంమురళీ! నువ్వొక్కడివే వచ్చావు" అన్నాను.

"అక్కయ్య స్కూలుకు రాలేదు. అమ్మకు జ్వరంగా వుందిగా!... అన్నాడు మురళి.

"జ్వరంగావుందా? నిజంగా" అంటూ తెల్లబోయాను.

"రాత్రంతా జ్వరం కాసిందట. నాకు తెలియదు. అమ్మే చెప్పింది. మధ్యాహ్నం నేనుకూడా చూచాను. ఒళ్ళు పెనంలా కాలిపోతోంది."

నిజమే! ఆ వచ్చినజ్వరం మురళి చెప్పినంత తీవ్రంగానే వచ్చింది. సూదిలోనికి మందెక్కిస్తున్న స్థానిక హోమియోపతీ డాక్టరు "చేతనైతే మీరామెకు కాస్తా ధైర్యం చెప్పండి మేష్టరుగారూ! ఇది నిమోనియా! మనిషిని పీల్చి పిప్పిచేసే వాటిల్లో అన్నిజబ్బులూ దీనితరువాతివే. అందులోనూ ఆమె చాలా బలహీనంగావుంది" అన్నాడు.

తెల్లటిదుప్పటిపరచిన పట్టెమంచంపైన, త్రుంచి ఎండలో పారవేసిన అరిటాకులా శోషిల్లిపడిపోయివున్న రోగిని చూచేసరికి నాకు గుండె గుభేలుమంది.

"కూచోండి" అంది ప్రమీలాదేవి. ఆమాటబావిలోపలినుంచీ వచ్చినట్టుంది.

"ఇదేమిటి మేడమ్! ఒక్కరోజు జ్వరానికే యిలాగైపోతారా ఎక్కడైనా" అంటూ కుర్చీలో కూర్చున్నాను.

పైకప్పువంక చూస్తున్న ప్రమీలాదేవి ముఖం నావైపుకు త్రిప్పింది. త్రిప్పగానే సూది చేతబట్టుకుని పైకొస్తున్న డాక్టరు ఆమె చూపు కెదురయ్యాడు. గట్టిగా పళ్ళు బిగపట్టుకుని, కళ్ళు మూసుకుంది ప్రమీలాదేవి.

ఇంజక్షను వేసి మందు తీసుకోవలసిన విధానాన్ని వివరించి డాక్టరు వెళ్ళిపోయినతరువాత చాలాసేపటి వరకూ నేనలాగే కూర్చుండిపోయాను. ఓపరికం

లేకపోవడంచేత వుండీ వుడిగీ అప్పుడొకమాటగా, ఇప్పుడొకమాటగా మాట్లాడుతోంది ప్రమీలాదేవి.

"వంటలమ్మని నాకు తోడుగా వుండిపొమ్మన్నాను. ఆమె అప్పుడప్పుడూ లేచి మందిస్తుంది. ఇప్పుడు పిల్లలు దిగులుపడిపోతారేమోననే నా బెంగన!"

"మీరు మరేం బెంగపెట్టుకోకండి మేడమ్! నాకంతకంటే పనేముంది? మీకారోగ్యం కుదిరేంతవరకూ నేనూ యిక్కడే వుంటాను" అన్నాను.

"అంతకంటేనా కృష్ణమూర్తీ! మీరు దగ్గరుంటే మురళి ధైర్యంగా వుంటాడు."

ఆపూట నేనుకూడా అక్కడే భోజనంచేశాను. పిల్లలకు పడుకోగానే నిద్రపట్టింది. నేనూ నిద్రపోయే ప్రయత్నంలో వున్నాను.

"కృష్ణమూర్తీ!" పిలిచింది ప్రమీలాదేవి.

గదిలోపలికి వెళ్ళాను. "నిద్రొస్తున్నదేమిటి?" ఆమె ప్రశ్నించింది.

"అబ్బే, లేదు మేడమ్! పది పదకొండుగంటలదాకా చదువుకోడం నావాడుక" అన్నాను.

"ఐతే కూచోండి." పెల్లుమని కాస్తున్న జ్వరం శుష్కీభూతమైన ఆమె శరీరంలో ఒదిగివుండలేక నిగనిగలాడుతున్న అగ్గిమీదసెగలా నిట్టూర్పులరూపంతో బయటపడుతోంది. కదులుతున్న ఆ పెదవులకు వెనుక, విషాద వివర్ణమౌతున్న ఆ ముఖానికి వెనుక ఆమె హృదయంలో ఏదో తుపాను చెలరేగుతోందని నేను పోల్చుకోగలిగాను.

"ఇది నాకు కొత్తకాదు. ప్రతిసంవత్సరమూ నాకిలా ఏదోఒకటి ముంచుకొస్తుంది. ఉన్నట్టుండి నేను కళ్లుమూసుకు పోతాననుకోండి కృష్ణమూర్తీ! ఈ పిల్లలగతేంకావాలి?" ఆమె కళ్ళల్లో కన్నీళ్లు క్రమ్ముకున్నాయి.

"ఊరుకోండి మేడమ్! ఇలాంటి ఊహలతో మీరిప్పుడు మనసును పాడుచేసుకోడం మంచిదిగాదు" కాసేపు తటపటాయించి మళ్ళీ అన్నాను "ఆయనకొక జాబు వ్రాయకూడదా మేడమ్?"

"చిరునామాలేని మనిషికి జాబెలా వ్రాస్తారు? మీరు లోకంలో ఎన్ని విచిత్రాలనయినా చూచి వుంటారు. కానీ యిలాంటివిడ్డూరంమాత్రం మీకు కనిపించివుండదు. మనం ఉద్యోగాలు చేయడం మిద్దెపైన మిద్దెకట్టడానికి కాదు. కానీ లోకంలోవున్న దుర్వ్యసనాలన్నీ ఈ ఒక్కమనిషిదగ్గరే వుంటే నా సంపాదన ఎక్కడికి చాలుతుంది? ఒక్క సిగరెట్లు కాదు. ఒక్క పేకాట గాదు. ఒక్క గుర్రప్పందాలు కాదు. వంద రూపాయలిచ్చినా చాలదు అప్పుచేసి రెండువందల రూపాయలిచ్చినా చాలదు. ప్రయత్నలోపం జరిగిందనుకోకండి కృష్ణమూర్తీ! ప్రాధేయపడ్డాను. బతిమాలుకున్నాను. గోడకు తలమోదుకున్నాను లాభం లేకపోయింది. ఇచ్చిన వాగ్దానాలు, చెప్పిన నమ్మకాలు అన్నీ గంగపాలు. త్రాగను త్రాగనని ఒట్టుపెట్టుకుని కల్లుపాకలో ప్రవేశించినవాడి కథ మీకు తెలిసేవుంటుంది."

"ఆఖరుకు చెడిపోయే దెవరు కృష్ణమూర్తీ?" అగ్నిపర్వతం చీల్చుకుని పైకివెలువడిన లావాద్రవం లాంటి ఈ ప్రశ్నల తాకిడికి వులికిపడ్డాను. ప్రమీలాదేవి దీనంగా ప్రశ్నిస్తోంది "నాబిడ్డలేగదూ?"... భగవంతుడి దయవల్ల నాకింకా నూకలు బాకీవున్నాయనుకోండి. కానీ ఇంక పదేళ్ళుగడిచినా, యిరవయ్యేళ్ళు గడిచినా చివరకు నన్నెదుర్కోబోయే ప్రశ్న యిదేగదూ?"

నెమ్మదిగా వుండటంపోయి, ఉద్రేకం తెచ్చుకోడం వ్యాధికి మరింతి దోహదం చేకూరుస్తుంది. పొగిలి పొగిలి రగులుకుంటున్న కుంపటిని నేను నా మాటలతో కలచివేయ దలచుకోలేను.

పది పదిహేను నిమిషాలు మౌనంగా గడచిపోయిన తర్వాత "దీనికేదైనా వుపాయం చెప్పగలరా కృష్ణమూర్తీ" అంది ప్రమీలాదేవి.

నే నేదో చెప్పబోయాను. కానీ అంతలో నే ఆమె అడ్డుతగిలింది.

"ఇప్పుడే వద్దు. ఆలోచించి చెప్పండి."

నేనాలోచించాను. ఒకటికాదు, రెండుకాదు. వారంరోజుల పొడుగునా ఆలోచించాను. ఈ వారం రోజుల్లో జ్వరం తగ్గుముఖం పట్టింది. కానీ ఆమె మదిలోనూ, ఎదలోనూ తీవ్రకల్లోలం మాత్రం అలాగే వుండిపోయింది.

"ఏమాలోచించారు, ఏమాలోచించారు" అని ప్రమీలాదేవి నాలుగైదుసార్లు అడిగింది. ఆ ప్రశ్నలకు

నా మూకభావం మాత్రమే ఆమెకు సమాధానంగా లభించింది.

పరీక్షలు జరుగుతున్నాయి. మధ్యాహ్నంపైన స్కూలుకు వెళ్ళవలసిన అవసరం లేనందున యింట్లో పడుకుని ఏదో పుస్తకం చదువుకుంటున్నాను. "అమ్మ పిలుచుకు రమ్మంటోం"దని గసబోసుకుంటూ పరుగెత్తి వచ్చాడు మురళి.

"ఏమిటి మురళీ? ఏం జరిగింది" అన్నాను.

"వాడెవడో బౌనునుంచీ వచ్చాడు!"

"ఎవరు? ఎందుకొచ్చాడు?"

"ఎవరో మరి! పొడుగ్గా కోటు వేసుకున్నాడు. తలపాగా చుట్టుకున్నాడు. కళ్ళకు నూలు పోగద్దాలున్నాయి. ముక్కుకింద యింతింతలేసి మీసాలు గూడా వున్నాయండీ మేష్టారుగారూ!" అంటూ మురళి వచ్చినవాడి ఆకార విశేషాల్ని వర్ణించాడు.

ఆ అమీనా వేషధారి ఎవరో తెలియక విస్తుపోయాను. నేను వెళ్ళేసరికి అతడు వరాండాలో తారట్లాడుతూ కనిపించాడు. ఓక్షణం అతణ్ణి ఎగాదిగా చూచి లోపలికి వెళ్ళాను. ప్రమీలాదేవి తన చేతిలో వున్న చీటీని టేబిలుపైన వుంచింది.

ఆ చీటీలో ముక్తసరిగా నాలుగైదు వాక్యాలు మాత్రమే వున్నాయి.

"మైసూరులో దసరా వేడుకలు జరుగబోతున్నాయి. ఇదే ఆఖరుసారి...

(ఈయన దేశంపైకి బయల్దేరడానికి గాదు. మైసూరులో దసారా వేడుకలు జరగడానికి!)

"పాంట్లు, చొక్కాలు కావలసివచ్చాయి. బిల్లు నూరు రూపాయలదాకా తేలింది. డబ్బు యితనికి ముట్టజెప్పవలసినది..."

నా ప్రయత్నంలేకుండానే చీటీ ప్రేళ్ళ మధ్య నలిగిపోయింది. కోపంతో ఒళ్ళు మరచిపోవలసిన అవసరం నాకెన్నడూ కలుగలేదు. కాని ఈ సంఘటన నన్ను పునాదులనుంచీ కదలించివేసింది. కొత్త దుస్తులతో ముస్తాబై మగడు పూలరంగడికిమల్లే మైసూరు వేడుకలకు బయల్దేరితే, ఓగ్లాసుడు పాలుగూడా త్రాగడానికి త్రాగలేక మంచంపైన పడివున్న భార్య అతడు డాబుసరికోసం చేసిన బాకీ చెల్లించడమా! ఇది అన్యాయం. అక్రమం.

చరచరా బయటికి వెళ్ళి ఆ చీటీని ఆగంతకుడి ముఖాన విసరికొట్టాను. "చీటి యిచ్చాడు గదా అని పని గట్టుకుని యిలా పరుగెత్తి రావడం మీ తెలివితక్కువ. ఎవరికిచ్చారో వారిదగ్గరే మీరు డబ్బు వసూలు చేసుకోవచ్చు" అన్నాను.

"వద్దొద్దు. మీరిలారండి కృష్ణమూర్తి!" కిటికీ తలుపులు తీసి మళ్ళీ నన్ను లోపలికి పిలిచింది ప్రమీలాదేవి.

"మీరనేదేమిటి మేడమ్! ఒకదసారా సంబరాలేగావు దేశంలో జరిగేవి! బ్రహ్మోత్సవాలు జరుగుతాయి. తెప్పతిరణాళ్ళు జరుగుతాయి. ఎగ్జిబిషను జరుగుతాయి. ఆయన వాటిని చిత్తగించదలచుకున్నప్పుడలా మీకిలా పర్మానా జారీ చేసేస్తాడు. ఎక్కడినుంచీ తేగలరు మీరు డబ్బు?"

"ఆ చీటీలోని మాటలతోనే చెబుతున్నాను కృష్ణమూర్తి! ఇదే ఆఖరుసారి. నా దగర ఏభై రూపాయలున్నాయి. మిగిలిన యాభై రూపాయలను శర్మగారి నడగండి."

ప్రేమానందంగారి చెక్కు ప్రమీలాదేవిగారి బ్యాంకులో మారిన తక్షణం అమీనా వేషధారి తిరిగి చూడకుండా వెళ్ళిపోయాడు.

"చివరకు మీరు చేయదలచుకున్నదేమిటి మేడమ్?" నిక్కచ్చిగా అడిగేశాను.

"మీరేమాలోచించారు?" అంది ప్రమీలాదేవి.

ఆ అంతిమోపాయమేదో ఆమెకూ తెలుసు. నాకూ తెలుసు. కానీ ఆమాట నా నోటనుంచే రాబట్టాలని ఆమె ఆమెనోటినుంచె రాబట్టాలని నేనూ, వారంరోజులనుంచీ విశ్వప్రయత్నం చేశాము. ఆఖరుకు ఈ ప్రయత్నంలో ఆమె గెలిచింది, నేనే ఓడిపోయాను.

"తరతరాల సాంప్రదాయంపట్ల నాకు గౌరవం లేదనుకోకండి మేడమ్! కానీ పెద్దలేమన్నారు? దుష్టాంగాన్ని ఛేదించి మిగిలినవాటిని రక్షించుకోడం అవశ్యకర్తవ్యమన్నారు. మన విశ్వాసాలకూ, మన సంఘవ్యవస్థకూ విడాకులచట్టం సరిపోదని నేను భావించేవాణ్ణి. కానీ ఈ లోకం మన మనుకున్నంత మంచిది గాకపోవడం అటుండగా, మంచిని గాసి పెట్టే ప్రవృత్తిగూడా యిక్కడ విచ్చలవిడిగా కనిపిస్తోంది. అందుచేత నేనీ రోజున ఆ చట్టంయొక్క అవశ్యకతను

గుర్తిస్తున్నాను. ఏది ఏమైనాసరే, కొన్ని కొన్ని ప్రత్యేక పరిస్థితుల్లో దాని ఆవశ్యకతను గుర్తింపక తీరదేమో ననే నా వుద్దేశం..."

"నా నిర్ణయమూ అదే" అంది ప్రమీలా దేవి.

నాకు పట్టరానంత ఆనందం కలిగింది. వరదల్లో కొట్టుకపోతున్న ప్రాణిని ఒడ్డుకు చేర్చినప్పుడు కలిగే ఆనందం ఎలాటిది? సరిగ్గా నాకలాటి ఆనందం కలిగింది.

వివాహం ఆచారం ప్రకారం జరిగితే, విడాకులు చట్టాన్ననుసరించి రూపొందుతాయి. ఆరునెలల మును పటినుంచీ వివాహానికి సన్నాహం అవసరమైనట్టే, విడాకులకుకూడా చట్టరీత్యా ఎంతో కొంత తతంగం జరుగవలసివుంటుంది. అక్కడ శుభకార్యానికి సూత్రధారి పురోహితుడైతే, యిక్కడ పౌరోహిత్యం వకీలు గారిది!

"నామిత్రుడొకడు బి. యల్. చదివి యిటీవలే ప్రాక్టీసు ప్రారంభించాడు. అతడితో మాట్లాడ మంటారా మేడమ్" అని అడిగాను.

"ఎలాగు మీరు సెలవుల్లో వూరికి వెళ్తున్నారు గదూ! అతడితో మాట్లాడి రావడానికి మరచిపోకండి" అంది ప్రమీలా దేవి.

*　　　*　　　*

ఇరవైరోజుల దసరా సెలవులు యిట్టే గడచి పోయాయి. మరునాటివుదయం స్కూలు తెరువ బోతున్నారనగా క్రితంరోజు మధ్యాహ్నం బస్సుకు బయల్దేరాను—బస్సు గమ్యస్థానం చేరుకునేసరికి వృద్ధభానుడు పడమటి కొండచాటున క్రుంకుతూ క్రుంకుతూ వున్నాడు.

పెట్టెనూ, పరుపునూ బసలో దించి సరాసరి హెడ్ మిస్ట్రెస్ గారి యింటికి దారితీరాను. చూచి రమ్మంటే కాల్చివచ్చినంతపని చేసినందుకు అభినందన లతోపాటు నాకు కాఫీకూడా దొరక్కపోదని నమ్మకం.

వీధి మెట్లెక్కాను. వరండా దాటుకున్నాను. హాల్లో ప్రవేశించాను. నిలువునా ముస్తాబైపి కొరుకో, సినిమాకో వెళ్ళబోతున్న వేషంతో, అరమోడ్పు కన్ను లతో ఈజీ చేర్ లో పవ్వళించిన ప్రమీలా దేవి నాకు హాల్లో ప్రత్యక్షమయింది.

"నమస్తే మేడమ్" అన్నాను.

ఆమె వులికిపడి కళ్ళు తెరిచేసింది. నేను పొర బాటు పడలేదనుకుంటాను, ఆమె ముఖం వెలవెల పోయింది.

"ఒంటరిగా కూర్చున్నారేం మేడమ్! పిల్లలేరీ?" అంటూ ఓ కుర్చీని ఆమెకు దగ్గరగా వేసుకున్నాను.

"పిల్లలు తోటలో ఆడుకుంటున్నారు."

ఊళ్లో విశేషాలేమిటని ఆమె అడుగుతుందని నేను కాసేపు వేచి చూచాను. ఎంతకూ ఆమె పల్లు పలకరించకపోయే సరికి, నేనే అలా ప్రశ్నించవలసి వచ్చింది.

"విశేషాలా! ఏమున్నాయి? ఏమీ లేవు" ప్రమీలా దేవి నవ్వడానికి ప్రయత్నించింది. ఎంతో ప్రయత్నంమీద పెదవులదాకా ప్రాకివచ్చిన ఆ నవ్వు ఎంత కృత్రిమంగా తయారు కావాలో అంత కృత్రిమంగా తయారై ఆమెలో రేగుతున్న ఆందోళన నాకు సువ్యక్తం కావడానికి మాత్రమే తోడ్పడింది.

మళ్ళీ నేనే సంభాషణకు ఉపక్రమించాను.

"నేను లాయర్ని కలుసుకున్నాను మేడమ్..."

"ఊరుకోం డూరుకోండి." తొట్రుబాటుతో, తడబడుతున్న గొంతుకతో ఆమె నన్ను ఊరుకోమని అపహరించడం పూర్తి కానేలేదు. గదిలోనుంచీ సన్నగా ఈల వినిపించింది!

నేను కుర్చీలో స్తంభించిపోయాను.

"వచ్చెడివాడు ఫల్గునుడు. ఆ శంఖారావం మరొకరిది కాదు. చచ్చి సేయంగల విన్నపాలతో యింతదూరం తరుముకొచ్చిన ఆలమందలు మనవిగావు." అనుకుంటూ ప్రమాన్పడిపోయిన కౌరవసేన నామదిలో మెదలుతూంది.

"మరొక విశేష మేమిటంటే ప్రమీలా, మైసూరులో......

అతడు హాల్లోకి వచ్చి నేనొకణ్ణి కళ్లబడగా నే ప్రసంగం ఆపి "యితడెవరు" అన్నాడు.

"ఈయన కృష్ణమూర్తి అని, మా స్కూల్లో అసిస్టె......"

"సర్లే, మరి మైసూరులో బృందావన్ గార్డెన్సున్నాయి ప్రమీలా! హబ్బ. వండర్ ఫుల్ !

ఆ లోకంనుంచీ నందనవనం అలాగే క్రిందికి అవతరించిందంటే నమ్ము! ఎందుకూ, కాశ్మీర్‌లో షాలిమార్ ఉద్యానవనాలు యింకా బాగుంటాయట! మనమింకా వెళ్లలేదనుకో, ఈ మధ్య ఒక సినిమాలో చూచాను. అన్నట్టు సినిమా అంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది, బెంగుళూర్‌లో ఓ తియేటరుంది ప్రమీలా! దానికదే సాటి! ఇంకొక విచిత్రం విన్నావా, ఆ తియేటర్లో టికెట్టిచ్చేవాళ్లందరూ ఆడవాళ్ళే! అందరూ ఆంగ్లో యిండియన్లు! నువ్వేమైనా చెప్పు ప్రమీలా, సోయగమంటే వాళ్లదిసోయగం! ఎందుకూ, పార్సీలుకూడా బాగానే వుంటారు..."

నా శరీరంపైన తేళ్ళూ జెర్రులూ ప్రాకుతున్నాయి. అంతకుపైన అక్కడ కూచోలేకపోయాను. 'వెళ్లొస్తాను మేడమ్' అంటూ పైకిలేచి 'వెళ్ళిరండి' అని ఆమె సెలవిచ్చేంతవరకూ ఆలస్యం చేయకుండా బయటికి వచ్చేశాను.

పాకలో పొగ నిండించుకుని, చెంపలవెంట కన్నీరు కార్చుకుంటూ, పొయిమండక అవస్థపడుతున్న అయ్యరు "ఎప్పుడొచ్చారు బాబూ?" అని పలకరించాడు.

"మొదట కాఫీ! తరువాత తీరిగ్గా కుశల ప్రశ్నలకు సమాధానం" అన్నాను.

"పచ్చిపాలు, యిప్పుడే పొయిమీద పెట్టాల బాబూ! కాసేపాగాలి" అంటూ అయ్యరు కట్టెను కోసం పెరట్లోకి వెళ్ళాడు

సమయానికి నా బుర్ర తీవ్రంగా పనిచేసింది. జేబులోనుంచి విడాకులకు సంబంధించిన కాగితాల్ని పైకి తీశాను. శ్రద్ధగా అడుగుతున్నాడు గదా అని నా మిత్రుడు సేకరించి యిచ్చిన ఆ కాగితాలన్నింటినీ పొయిలోపలికి విసిరాను.

ఒక నిమిషంలో పొయి మండింది. రెండు నిమిషాలకు పాలు కాగింది. మూడో నిమిషాలకల్లా అయ్యరు వేడివేడిగా కాఫీ కలిపేశాడు!